

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд

„Усъвършенстване на системата за управление на човешкия капитал в минната индустрия“

с автор маг. инж. Александър Симеонов Чобанов,
изготвена за придобиване на образователната и научна степен „доктор“,
по професионално направление 3.7 „Администрация и управление“,
научна специалност „Икономика и управление (минно производство)“

Рецензент: доц. д-р инж. Веселин Цветанов Митев

I. Обща информация по процедурата

Маг. инж. Александър Симеонов Чобанов е завършил специалност „Промислено и гражданско строителство“ в ВНВСУ „Любен Каравелов“ в през 1994 г., през 2009 г. завършва магистратура по специалност „Бизнес администрация“ в УНСС – София. Той е зачислен като докторант на самостоятелна подготовка, платено обучение, по професионално направление 3.7 „Администрация и управление“, докторска програма „Икономика и управление (минно производство)“ към катедра „Икономика и управление“ съгласно Заповед на МГУ „Св. Ив. Рилски“ с № Р-1065 от 12.10.2016 г. Отчислен е с право на защита съгласно Заповед № Р-116 от 07.02.2019 г. Настоящата рецензия е изготвена в съответствие с разпоредбите на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за приложение на ЗРАСРБ и съгласно изискванията и критериите за оценка на дисертационни трудове в МГУ „Св. Ив. Рилски“. Представената документация и материали от докторанта отговарят на изискванията на горните нормативни документи. Докторантът е рецензиран съгласно Заповед № Р-120 от 08.02.2019 г., с решение на Научното жури, състояло се на 13.02.2019 г. и предоставена на членовете на Научното жури инструкция за изготвяне на рецензии за получаване на научна степен в МГУ „Св. Ив. Рилски“ – Приложение № 6.

II. Общо описание на предоставените материали

Предоставената от докторанта документация е пълна и съдържа материали по процедурата за защитата на дисертационния труд, както следва:

- 1) Препис-извлечение от Протокол от заседание на разширен катедрен съвет на катедра „Икономика и управление“ с № 4 от 19.12.2018 г.
- 2) Автобиография.
- 3) Заповед за зачисляване № Р-1065 от 12.10.2016 г.
- 4) Заповед за отчисляване с право на защита № Р-116 от 07.02.2019 г.
- 5) Удостоверение за положени изпити от докторанта на ССДК № 297 от 22.01.2019 г.
- 6) Копие на Диплома за завършено висше образование № 003069 от 2008 г. на УНСС – София.
- 7) Справка за научно-приложните приноси на докторанта.
- 8) Списък на публикациите, свързани с дисертационния труд и копия на тях.
- 9) Дисертационен труд.
- 10) Проект на автореферат.

От прегледа на предоставената от докторанта документация, считам че тя е пълна и отговаря на минималните изисквани точки по групи показатели за придобиване на ОНС „доктор“, а именно: по група „А“ – 50 точки и по група „Г“ – 40 точки.

III. Обща характеристика на дисертационния труд

Предоставеният ми за рецензиране дисертационен труд се състои от 278 страници, които включват увод, три глави за решаване на формулираните основни задачи, заключение, използвана литература, списък с включени таблици, списък с включени фигури и десет приложения. Цитирани са общо сто и пет литературни източници, като 46 са на латиница и 39 на кирилица, а останалите 20 са интернет адреси. Работата включва общо 42 фигури и 8 таблици. Приложени са 10 приложения по темата на дисертацията.

III.1. Актуалност на темата, обект, предмет, цел, задачи, методология, използвани методи, работни хипотези и ограничителни условия на дисертационното изследване

Актуалността на темата на дисертационния труд е безспорна – тя е свързана с разработване и апробиране на модел на система за управление на човешкия капитал (СУЧК) в минната индустрия. Същият е апробиран в едно водещо за отрасъла миннодобивно и минно-обогатително предприятие, а именно: „Асарел-Медет“ АД.

През последните години човешките ресурси са се утвърдили като най-важните, но също така и най-скъпи ресурси на стопанските организации. Поради което тяхното ефективно управление е от съществено значение за икономическата ефективност на стопанските субекти.

Обект на изследване в дисертационния труд е СУЧК в минната индустрия.

Предмет на научното изследване е процесът на усъвършенстване на СУЧК като една от основните дейности в стопанската организация.

Целта на дисертационния труд е да се създаде модел за усъвършенстване на СУЧК, който е апробиран в едно от водещите в минната индустрия предприятия, а именно „Асарел-Медет“ АД.

За постигането на целта докторантът е формулирал осем задачи.

В основата на методологията на изследването е използвал системния подход, а използваните методи са: на анализ и синтез; сравнителния; на наблюдение; дедуктивни; описателни; статистически и математически.

Обработката на резултатите от изследването е извършена със софтуерните продукти: MS Excel и Statistical Package for the Social Sciences (SPSS).

Формулирани са пет работни хипотези.

Представени са и три ограничителните условия на дисертационното изследване.

III.2. Структура и съдържание на дисертационния труд

Изложението се състои от три глави и заключение, чрез които се изгражда модел за усъвършенстване на СУЧК в минната индустрия, а в глава трета същият е апробиран през 2015, 2016 и 2017 г. за условията на „Асарел-Медет“ АД. В заключението са представени основните резултати и изводи.

В точка 1.1 на глава първа на дисертационния труд е представена еволюцията на понятията човешки ресурси и управление на човешките ресурси. Изведено е понятието човешки капитал. Тук авторът го отъждествява като еквивалентно и взаимнозамменяемо с понятията човешки ресурси и човешки актив.

В точка 1.2 на глава втора са разгледани основните принципи на управление на човешките ресурси, функциите на управлението на човешките ресурси, елементите (области/функции) на СУЧР.

В точка 2.1 на глава първа е разгледан процесът на оценка на трудовите резултати на персонала и са представени основните подходи при тяхното оценяване на основата на

разработени и класифицирани организационни цели, постигнати чрез процеса на оценяване, съгласно М. Богданова и Ц. Златева-Петкова. Авторът предлага собствена класификация, представена на фиг. 1.5 (стр. 30).

В точка 2.2 на глава първа са представени използваните подходи за оценяване на трудовите резултати според: М. Богданова; Харизанова, Бояджиев и Миронова; Гари МакЛиан, а именно: „Четири нива на Доналд Кърпатик“; „Повторени измервания“; „Кадров отчет“; „Балансирана карта на Каплан и Нортън“; „Експеримент с контролни групи“ и „Системите за оценка на перспективата“. Представени са и подходите за оценка на УЧР според Филипс, представен на фиг. 1.7 (стр. 35) и модел на Стефан Гиб, представен на фиг. 1.8 (стр. 36).

В точка 3 на глава първа са анализирани подходите за оценка на фирмената среда на трудовите взаимоотношения и на индивидуалните и груповите постижения. Тук се разглеждат най-популярните подходи и модели, а именно: „Системата за висока производителност на труда“; „Моделът на Мичиганската бизнес школа“; „Харвардският модел“; „Моделът на Дейвид Гест“; „Моделът на Джон Стори“ и моделът „Total Quality Management“.

В точка 4 на глава първа авторът е формулирал обобщени изводи. Въз основа на анализ на теоретичните източници, авторът извежда дейностите по процеса на УЧР като обръща особено внимание на дейността „Осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд (ЗБУТ)“.

Втора глава на дисертационния труд е съсредоточена върху изграждането на методическата рамка на емпиричното изследване. Разработен е модел за усъвършенстване на СУЧК в организацията.

В точка 1 на втора глава са представени характерните особености на минната индустрия.

В точка 2.1 на втора глава докторантът идентифицира и категоризира факторите, оказващи влияние върху СУЧК. Тук той ги разделя на външни и вътрешни, представени съответно на фиг. 2.1 и на фиг. 2.2. Освен това в таблица 2.1 авторът оценява външните и вътрешните факторите по признаците въздействие (на пряко и косвено), по степен на влияние (на слабо и силно) и по степен на управляемост (на слаба и силна).

В точка 2.2 на глава втора авторът синтезира и обособява собствен модел за усъвършенстване на СУЧК, представен на фиг. 2.3, включващ седем последователно изпълнявани и обособени етапи, всеки от които съдържа подробно разписани конкретни дейности и действия. В табл. 2.2 детайлно са разписани характеристиките на изградения модел за усъвършенстване на СУЧК по етапи, участници, необходими ресурси, време и използван инструментариум.

В точка 3 на глава втора докторантът е издигнал пет работни хипотези, представени и в увода. Тук авторът е посочил, че за приемането или отхвърлянето на работните хипотези ще се използва корелационният анализ въз основа на значението на коефициента на Пирсън.

В точка 4 на глава втора авторът е посочил избора на извадка, т.е. определянето на целева група. Тук изборът е насочен към сложна случайна стратифицирана извадка по критериите от табл. 2.3, а стратифицирането да се извърши по различните дирекции в апробираното предприятие. Общо са анкетирани 503 служителите (стр. 103).

В точка 5.1 на глава втора е извършен избор на инструментариум на изследването за набиране на първична информация по метода на анкетно проучване с анкетна карта, структурирана в пет блока въпроси.

В точка 5.2 на глава втора докторантът е посочил избор на инструментариум за обработка на набраната първична информация, а именно: t-тест; кростаблици; дескрептивен, факторен, корелационен и регресионен анализ. Посочен е и софтуера за извършването на горните анализи - MS Excel и SPSS.

В точка 6 на глава втора са представени етапите на провеждане на изследването, а именно: процедура по събиране на данни; период на събиране на данни; верификация и

съгласуваност на емпиричните данни; кодиране на анкетните карти и обработка на крайните резултати.

В точка 7 на глава втора в синтезиран вид са представени основните изводи от разработването на глава втора.

В трета глава от дисертационния труд е извършена апробация на разработения модел за усъвършенстване на СУЧК в организацията, в съответствие с направените теоретико-методически разработки във втора глава. Основно място тук заема осъществяването на всеки един от седемте етапи на модела за усъвършенстване на СУЧК. Апробацията на модела е извършена в представително за минната индустрия предприятие, а именно: „Асарел-Медет“ АД в периода 2015 ÷ 2017 г. Първоначалното събиране на данни е извършено от Октомври до Ноември 2015 г. Анкетната карта е анонимна и е разработена през Февруари 2016 г. Тя е дадена в приложение № 2 и включва пет блока въпроси, представени на фиг. 2.4. Надеждността на използваната анкетна карта и употребените в нея скали авторът е оценил с коефициент α на Кронбах, който заема стойност 0,874, т.е. тя е надеждна и валидна (стр. 110). Последващото изследване е проведено в периода от 3 до 28 Април 2017 г. като в него оценката по всичките външни и вътрешни фактори е постигнала по-високи резултати, отколкото при първоначалното изследване. Това дава основание на авторът да приеме, че извършеното усъвършенстване на СУЧК е успешно. Подробно са представени резултатите от апробацията на модела. Главата завършва с проверка на издигнатите работни хипотези и насоки за бъдещи изследвания.

В заключението на дисертационния труд е представено кратко резюме на съдържанието на дисертационния труд. Обобщено е следното:

1) В „Асарел-Медет“ АД е изградена сериозна СУЧК, но резултатите от проведеното научно изследване показват, че тя се нуждае от актуализация (усъвършенстване).

2) Апробирането на изградения модел за усъвършенстване на СУЧК, показва, че разработеният такъв се реализира успешно в представителното предприятие и се препоръчва той да бъде апробиран и в други организации от минната индустрия от различен размер, за да може да се проследи неговото индивидуално приложение при различни условия.

IV. Приноси

По темата на дисертационния труд са направени следните научно-приложни приноси, обобщени от кандидата в проекта на автореферат, както следва:

1. Теоретичното проучване, представено в първа глава разкрива и изяснява важни зависимости относно взаимовръзките между двете ключови понятия в дисертационния труд: **усъвършенстване на системата за управление – човешки капитал** в минните предприятия. Установени са научно-практически доказателства за наличието на прави и обратни връзки и зависимости между ключовите понятия.

2. Дефинирани са основните фактори, влияещи върху управлението на човешкия капитал в конкретни условия, които са синтезирани и приложени към съществуващата система за управление. Направена е оценка за нейното състояние.

3. Чрез надграждане на съвременни модели за управление на човешкия капитал с отчитане на специфичните за минните и в частност за конкретно минно предприятие условия, е разработен концептуален модел и методика за изследване на възможностите за усъвършенстване на системата за управление на човешкия капитал.

4. Проведено е емпирично изследване, резултатите от което потвърждава коректността на методиката. Получени са доказателства, определящи основните фактори и възможности, които могат да бъдат използвани за усъвършенстване на управлението на човешкия капитал в минните предприятия.

Считам, че формулираните приносни моменти могат да се обобщят и редуцират до следното:

1. Въз основа на изчерпателен преглед на теорията са систематизирани концепциите за същността на процеса на управление на човешките ресурси и на процеса на оценка на трудовите резултати на персонала, като една от основните дейности на управлението на човешките ресурси.

2. Отчитайки специфичните особености на минерално-суровинни отрасъл, в който функционират миннодобивните фирми са идентифицирани и категоризирани факторите, оказващи влияние върху управлението на човешкия капитал в организацията.

3. Разработен е и е апробиран модел за усъвършенстване на системата за управление на човешкия капитал на основата на специфичен комплексен подход към моделирането на процеса на управление на човешките ресурси.

4. Проведено е емпирично изследване, резултатите от което потвърждават коректността на апробирания модел за управление на СУЧК. Изведени са доказателства, определящи възможностите за усъвършенстване на управлението на човешкия капитал в минните предприятия.

V. Публикационна дейност

Кандидатът е представил три публикации по темата на дисертационния труд. Една в съавторство в нереферирано през 2017 г. научно издание (Journal of UMG - 10 точки), две публикации в нереферирано научно издание, от които една в съавторство, а другата приета за печат (Journal of TU - Sofia - 30 точки). Не са предоставени разделителни протоколи за да се отдели приносът на съавторите в съвместните публикации, което ми дава основание да установя, че общо по група показатели „Г“ приносът на докторантът е 40 точки.

Не съм открил цитати на горните публикации и докторантът не е предоставил справка за такива.

Гореизложеното ми дава основание да установя, че по група показатели „Г“ докторантът отговаря на минималните изисквани точки за придобиване на ОНС „доктор“.

VI. Автореферат

Проектът на автореферат е в обем 45 страници във формат А4 с включени една таблица и пет фигури, две от които се повтарят (фиг. 3.17 и фиг. 3.18). Той отразява напълно съдържанието на дисертационния труд и след отстраняване на направените от мен критични бележки от технически характер, които бяха предоставени на автора, считам че същият може да бъде отпечатан.

VII. Лични впечатления

Познавам лично маг. инж. Александър Чобанов от момента на зачисляването му за докторант на свободна подготовка към катедра „Икономика и управление“. От приложената към документацията автобиография мога да установя, че същият работи повече от 18 години като ръководител на отдел „Човешки ресурси“ в три големи български компании, от които две знакови за минния отрасъл, а именно: „Асарел-Медет“ АД и „Геотехмин“ ООД. Считам, че това го определя като доказан специалист в областта на управление на човешките ресурси.

Впечатленията ми относно рецензираният дисертационен труд са следните:

1. Дисертационният труд е структуриран балансирано.
2. Авторът е разработил дисертационния труд стегнато, логически последователно, коректно и ясно.
3. Формулираните констатации, изводи и заключения са коректни и научно обосновани.

VIII. Критични бележки

Имам отделни забележки най-вече относно оформлението на дисертационния труд, а именно:

1. Таблица 3.11 от основния текст би трябвало да е с пореден номер 3.2.
2. Таблици с номера 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1 и 3.11 в основния текст, таблицата от приложение № 3 и таблици с номера 3.3, 3.7, 3.8 от приложение № 4 некоректно са прекъснати и продължават на следващи страници.
3. Фиг. 1.8 (стр. 36) и фиг. 2.3 (стр. 88) не са въведени от текста преди тях.
4. Във фигури 3.1, 3.2, 3.3, 3.12, 3.15, 3.19, 3.20 и 3.21 липсва легенда, което затруднява тяхното възприемане.
5. Таблица 3.8 от приложение № 4 е прикачена на обратно. На стр. 177 най-долу се казва: „Статистически значимите коефициенти при $\alpha=0,05$ са отбелязани с една звездичка, а тези при $\alpha=0,01$ - с две звездички.“. В табл. 3.8 от Приложение № 4 всички корелационни коефициенти са обозначени с две звездички и това е посочено коректно и под нея.
6. Авторът би трябвало да посочи версията на използвания Statistical Package for the Social Sciences (SPSS).
7. На етап 6 „Последващо изследване“ от модела за усъвършенстване на СУЧК след дейност 3 „Анализ на настоящата СУЧК“, считам че е необходимо да се добави четвърта дейност „Приемане, отхвърляне или модификация на усъвършенстваната СУЧК“, което е обосновано от това, че на етапа на последващото изследване усъвършенстваната СУЧК по един или по няколко фактора може да покаже по-ниски резултати от същите оценени на етап 3 „Анализ на настоящата СУЧК“. Откривам съвпадение в наименованията на етап 3 и на дейност 3 от етап 6, а именно: „Анализ на настоящата СУЧК“ от модела за усъвършенстване на СУЧК. Поради това препоръчвам при следващи апробации на модела това да бъде коригирано.

IX. Заключение

Считам, че основната цел на дисертационното изследване е постигната и така формулираните задачи за постигането на целта са изпълнени. Представеният материал е подготвен на съвременно научно ниво и притежава качествата на завършен дисертационен труд. Същият е изцяло дело на автора. Направените критични бележки не поставят под съмнение високото равнище на дисертационния труд и научно-приложните приноси. Убедено ще гласувам „За“ и препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да подкрепят и да присъдят на маг. инж. Александър Симеонов Чобанов образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.7 „Администрация и управление“, научна специалност „Икономика и управление (минно производство)“.

18.03.2019 г.
София

Рецензент:

(доц. д-р инж. Веселин Митев)